بهینه‌سازی روشهای حذف روغن از پسآبهای کارخانجات ایران خودرو

مهندس یعقوب دنبلی
کارشناس ارشد بهداشت محیط

چکیده

شرکت ایران خودرو یکی از بزرگترین کارخانجات خودروسازی در ایران و بلکه خاورمیانه می‌باشد. در بررسیهای وسیعی که از قسمتهای مختلف شرکت به عمل آمد ، مشاهده گردید که در حدود ۱۰ کارخانه از کارخانجات مختلف این شرکت از جمله : اتوبوس‌سازی ، کارگاه ماشین ، استیلن‌سازی ، لیفتراک دارای فاضلاب صنعتی می‌باشد که قسمت عمده این فاضلابها ناشی از سالنهای رنگ (به غیر از استیلن‌سازی ، لیفتراک و ماشین شاپ) می‌باشد . مواد مصرفی در فرآیندهای مختلف این کارخانه‌ها تقریباً مشابه هم و تمام کارخانه‌ها دارای فاضلاب پیوسته و ناپیوسته می‌باشند و قسمت عمده این فاضلابها شامل روغن و رنگ است که روغن بیشتر بصورت امولسیفهای در فاضلاب وجود دارد روشهای مختلف حذف روغن از پسآبهای صنعتی مورد ارزیابی قرار گرفت که از میان آنها روش « شناورسازی با هوای محلول (D.A.F) » به عنوان اقتصادی‌ترین روش و سیستم بهینه انتخاب گردید و به صورت پایلوت در کارخانه مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت . همراه با این روش ، آزمایشات مختلف جار صورت گرفت و معلوم شد که اگر شکستن امولسیون همراه با شناورسازی صورت گیرد ، بیش از ۹۰٪ راندمان حذف روغن وجود خواهد داشت . روش (D.A.F) به تنهایی حدود ۵۰٪ راندمان داشت که ناشی از فشار کم هوای محلول (۲/۵ آتمسفر) و درصد بالای روغن آمولسیفای بود .

ضمناً پایلوت (D.A.F) به عنوان نمونه در تصفیه خانه سواری‌سازی نصب راه‌اندازی شد و طول مدت بررسی حدود یک سال از بهمن ماه ۱۳۶۹ لغایت بهمن ماه ۱۳۷۰ بود.

همراه با روغن ، پارامترهای مرتبط با آن یعنی COD,BOD5,SS نیز مورد بررسی قرار گرفتندکه در روش (D.A.F) و به تنهایی درصد حذف آنها به ترتیب حدود ۴۹ و ۵۰ و ۶۶ بود. ولی همراه با اضافه نمودن مواد منعقد کننده درصد حذف به ترتیب حدود ۹۱ و ۷۸ و ۸۷ می‌رسید .

کلمات کلیدی : *حذف روغن ، پسابهای صنعتی ، ایران خوردو*

مقدمه

شرکت ایران خودرو در دو مجتمع شمالی و جنوبی در کیلومتر ۱۵ جاده تهران – کرج واقع است . مجتمع شمالی در حد فاصل اتوبان کرج و جاده مخصوص و مجتمع جنوبی بین جاده مخصوص و جاده قدیم کرج قرار گرفته و بوسیله یک تونل داخلی با یکدیگر ارتباط دارند . این شرکت دارای کارخانجات متعددی است که از بین آنها ، کارخانه‌هایی که تولید پسآب صنعتی می‌نمایند عبارتند از : اتوبوس سازی 302 مجتمع شمالی و جنوبی، مینی‌بوس‌سازی 309 مجتمع شمالی و جنوبی ، صندلی‌سازی مجتمع شمالی و جنوبی ، لیفتراک مجتمع شمالی و جنوبی ، سواری‌سازی ، استیلن‌سازی و کارگاه ماشین .

در طول بررسی ، واحد اتوبوس سازی 302 مجتمع‌شمالی و نیز مینی‌بوس‌سازی مجتمع شمالی ، لیفتراک‌سازی مجتمع شمال و جنوبی و قمست مونتاژ واحد ماشین شاپ به علت خرابی دستگاهها و سایر علل تعطیل بودند .

کارخانه سواری‌سازی دارای یک تصفیه‌خانه فاضلاب صنعتی می‌باشد که توسط شرکت آلمانی (durr) طراحی و ساخته شده است و فعلاً به علت عدم نگهداری و راه‌اندازی صحیح و اصولی از رده خارج می‌باشد فاضلابهای پیوسته و ناپیوسته مجتمع جنوبی کارخانه اتوبوس‌سازی 302 نیز بوسیلهٔ یک لوله هوایی وارد مخزن خروجی این تصفیه‌خانه می‌گردد این تصفیه‌خانه دارای یک واحد چربی‌گیر به نام (Emuperm) می‌باشد که به روش اسمز معکوس ، روغن موجود در پساب را حذف می‌نماید این سیستم یکی از گرانترین روشهای حذف روغن می‌باشد و در صورت پیش تصفیه مناسب می‌توان از آن برای حذف روغن استفاده نمود . قسمت عمده فاضلابهای صنعتی تولید شده در این شرکت حاوی روغن و رنگ می‌باشد . که روغن بیشتر به صورت امولسیفای در پساب وجود دارد ، و قسمت اعظم این فاضلابها نیز ناشی از سالن رنگ می‌باشد . برای راحتی کار و به عنوان نمونه ، تصفیه‌خانه فاضلاب صنعتی کارخانه سواری‌سازی برای مطالعه انتخاب گردید فاضلابهای تولید شده در سالن رنگ کارخانه اتوبوس‌سازی ۳۰۲ به دو صورت پیوسته و ناپیوسته به شرح ذیل می‌باشند :

فاضلاب رنگ آستر (ناپیوسته)

فاضلاب پوستاب‌زنی (پیوسته)

فاضلابهای صنعتی تولید شده در کارخانه سواری‌سازی نیز به دو صورت پیوسته و ناپیوسته به شرح ذیل می‌باشند :

۱ـ مراحل چربی‌گیری اول و دوم : در چربی‌گیر اول ، غلظت سود ، و در چربی‌گیر دوم غلظت پاک‌کننده بیشتر می‌باشد این مراحل دارای فاضلاب ناپیوسته به صورت تخلیه متناوب هفتگی می‌باشند .

۲ـ آبکشی بعد از چربی‌گیر دوم : فاضلاب پیوسته

۳ـ مرحله فسفاته‌کاری : فاضلاب ناپیوسته

۴ـ مرحله آبکشی بعد از فسفاته‌کاری : فاضلاب پیوسته

۵ـ رنگ الکتروفوروز (آستر اول) : در شرکت ایران خودرو ، فقط در کارخانه سواری‌سازی در مرحله اول و آستر اول از رنگ الکتروفورز استفاده می‌شود و دارای فاضلاب ناپیوسته می‌باشند .

۶ـ رنگ آستر دوم : فاضلاب ناپیوسته

۷ـ پوستاب‌زنی : فاضلاب پیوسته

۸ـ رنگ اصلی : فاضلاب ناپیوسته

۹ـ قیر پاشی سطح زیرین بدنه : فاضلاب ناپیوسته در حال حاضر کارخانه سواری‌سازی مبادرت به تولید پیکان با موتور پژو ، پژو 405 و پیکان‌وانت می‌نماید و تولیدات اتوبوس‌سازی 302 شامل انواع اتوبوسهای مسافربری بین شهری و اتوبوسهای خط واحد داخل شهری می‌باشد .

روش و بررسی آزمایش

طی مطالعات و بررسیهای وسیع بر روی روشهای مختلف حذف روغن از پسابهای صنعتی و با توجه به این که روغن موجود در این پسابها بیشتر به صورت امولسیفای می‌باشند ، لذا تصمیم به ساخت پایلوت شناورسازی باهوای محلول[1] (D.A.F) گرفته شد این کار به کمک واحد تأسیسات شرکت ایران خودرو انجام

1 Dissolved Air Floatation

گرفت . محل نصب و راه‌اندازی دستگاه در اکسید پشت تصفیه‌خانه سواری‌سازی در محلی بنام اکسیدشویی می‌باشد پایلوت (D.A.F) شامل دو محفظه استوانه‌ای شکل به قطر ۵۰ سانتی‌متر می‌باشد . تانک اشباع مجهز به یک فشار سنج ۲/۵ آتمسفری و یک شیر اطمینان در قسمت بالای آن می‌باشد ، آب تحت فشار به وسیله شیلنگ مخصوص از زیر تانک وارد می‌شود هر دو تانک مجهز به شیلنگ آب‌نما می‌باشد تانک شناورسازی در قسمت جلو مجهز به یک شیشه به ابعاد (۲۰ × ۱۲۰) سانتی‌متر می‌باشد که این کار برای بهتر دیدن عمل شناورسازی می‌باشد و یک قسمت از بالای محفظه سرباز بوده و دارای کانالی جهت عبور لایه‌های روغن شناور شده و هدایت آنها به کانال فاضلاب می‌باشد این دو محفظه بوسیلهٔ شیر فلکه و مهره و ماسوره و مغزی و لوله به هم ارتباط دارند و در سمت جانبی محفظه شناورسازی ۴ عدد شیر فلکه جهت نمونه‌برداری در فواصل معین تعبیه شده است .

روش کار

در مرحله اول ، آب تحت فشار را وارد تانک اشباع نموده تا ۱/۲ الی ۱/۳ ارتفاع تانک پر شود سپس هوای تحت فشار را به آرامی باز نموده تا فشارسنج ، حداکثر فشار (۲/۵ اتمسفر) را نشان دهد ، مدت زمان اشباع ۱۰ – ۵ دقیقه می‌باشد . فاضلاب را از طریق شلنگی به قطر یک اینچ و با استفاده از قانون ظروف مرتبطه به داخل تانک شناورسازی هدایت نموده تا حدود ۱/۲ آن پر شود حال شیر فلکه رابط بین دو تانک را که بسته بود ، باز نموده تا هوای محلول تحت فشار وارد تانک شناورسازی شود زمان شناورسازی ۳۰ – ۲۰ دقیقه می‌باشد و در این مدت روغنهای شناور شده به سطح بالای تانک شناورسازی صعود کرده و از طریق کانال مخصوص سرریز می‌نماید و به کانال فاضلاب هدایت می‌گردد (۶) .

روش آزمایش و نمونه‌برداری

طی ده بار نمونه‌برداری که قبل و بعد از شناورسازی و نیز همراه با اضافه نمودن مواد منعقد کننده صورت گرفت پارامترهایی چون روغن ، COD ، BOD_5 ، SS ، pH مورد آزمایش قرار گرفتند . آزمایش جار نیز به دفعات مختلف برای تعیین بهترین و مؤثرترین ماده منعقد کننده و نیز pH مناسب انجام شد . محل انجام آزمایشات ، قسمتی در آزمایشگاه بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران و بخش دیگر و مخصوصاً هنگام کار با پایلوت در آزمایشگاه آب و فاضلاب شرکت ایران خودرو بوده است .

آزمایشگاه روغن با استفاده از روش « گراوی متریک » استاندارد آمریکا صورت گرفته است و با استفاده از حلال تتراکلروکربن و یا کلروفرم ، استخراج روغن انجام شده است .

البته روش سوکسله دقیق‌تر از روش فوق می‌باشد ولی به دلیل نبودن وسایل مورد نیاز در آزمایشگاه از روش گراوی متریک استفاده شده است . نمونه‌های برداشت شده ، طبق توصیه روش استاندارد آمریکا برای آزمایش روغن ، در ظرف شیشه‌ای دهانه گشاد صورت گرفته و در فاصله کمتر از دو ساعت به آزمایشگاه حمل شده و بلافاصله مورد آزمایش قرار گرفته‌اند .

پارامترهای مرتبط با روغن نیز نظیر ، COD ، BOD_5 ، SS طبق روش استاندارد آمریکا آزمایش شده‌اند قسمتی از آزمایش SS با استفاده از کاغذ صافیهای پشم شیشه‌دار صورت گرفته است ولی قسمت اعظم آزمایش این پارامتر به علت کمبود و فقدان کاغذ صافی ، و با استفاده از کروزه‌های سوراخدار حاوی آزبست که در حرارت ۱۰۰۰ درجه سانتی‌گراد کوره آماده شده‌اند انجام گرفته است در این روش قسمتی از محلول آزبست (یک لیتر آب مقطر + ۱۰ cc اسید) با استفاده از لامپ خلاء از کروزه‌های سوراخدار عبور داده شده و سپس آن را در

۱۰۰۰درجه‌سانتی‌گراد حرارت کوره و به مدت یک ساعت قرار داده و پس از سرد نمودن ، آماده آزمایش SS فاضلاب می‌نماید . نتایج آزمایشات در جدول ۵ درج گردیده است .

نتایج

۱ـ نتایج انعقاد سازی

مواد منعقد کننده‌ای که در آزمایش جار مورد استفاده قرار گرفت عبارتند از : آهک ، کلرورفریک ، آلوم و کلروکلسیم ، که با آهک و کلرورفریک انعقاد بهتر صورت گرفت و در مدت زمان کمتری فلاکهای درشت‌تری تشکیل داده و زودتر ته‌نشین می‌شدند در طول آزمایشها از کمک منعقد کننده‌ای بنام پریستول که یک نوع پلی‌آکریل آمید می‌باشد . استفاده شده که زیاد مؤثر نبود .

بطور کلی چون pH فاضلاب اکثراً اسیدی بود لذا با اضافه نمودن حدود 100 ppm آهک pH مناسب تنظیم گردیده و پساب زلال می‌گردید . برای تعیین کدورت از دستگاه اسپکتروفتومتر که در طول موج آن بر روی ۳۴۶ تنظیم شده بود با عدد مبنای ۱۰۰ برای آب مقطر (میزان عبور نور) استفاده شده است . نتایج در جدول شماره ۱ و ۲ نشان داده شده است .

جدول شماره ۱ : میزان مواد منعقد کننده مصرفی در آزمایشهای جار

میزان / نوع ماده منعقد کننده	۴۰ ppm	۶۰ ppm	۸۰ ppm	۱۰۰ ppm	۱۲۰ ppm	۲۰۰ ppm
آهک				+	+	†
کلرورفریک	+	+	+			
آلوم		+	+	+	+	
کلرورکلسیم		+	+	+	+	
کلرورفریک + پریستول		(۶+۳)	(۸۰+۵)			
کلرورکلسیم + پریستول			(۸۰+۵)			
آلوم ـ پریستول				(۱۰۰+۵)	(۱۲۰+۵)	

۲- نتایج آزمایش روغن SS,BOD_5,COD

COD : متوسط COD پساب حدود ۵۲۱ میلی گرم بود که بعد از شناورسازی با هوای محلول به ۲۶۵ میلی گرم در لیتر رسیده و در صد ۵۰٪ را نشان می دهد ولی با اضافه نمودن مواد منعقد کننده همراه با شناورسازی با هوای محلول COD به ۴۹ میلی گرم در لیتر رسیده و درصد حذف به ۹۱٪ می رسد.

BOD_5 : میانگین BOD_5 پساب ، ۱۷۸ میلی گرم در لیتر ، بود که بعد از شناورسازی با هوای محلول به ۸۹ میلی‌گرم در لیتر رسیده و درصد حذفی حدود ۵۰٪ را نشان می‌داد ، بعد از اضافه نمودن مواد منعقد کننده همراه با شناورسازی متوسط BOD_5 به ۳۹ میلی‌گرم در لیتر می‌رسد و درصد حذف آن حدود ۷۸٪ می‌باشد .

جدول شماره ۲ : نتایج pH و کدورت بهترین مواد منعقد کننده در آزمایشات جاری

ماده منعقد کننده	pH نمونه قبل از آزمایش	pH نمونه بعد از آزمایش	میزان ماده منعقد کننده ppm	کدورت قبل از آزمایش (مبنا : ۱۰۰) (عبور نور)	کدورت بعد از آزمایش (مبنا : ۱۰۰) (عبور نور)
آهک	۵/۲	۷/۲	۱۰۰	۳۳	۹۵
کلرور فریک	۵/۲	۵/۵	۸۰	۳۲	۹۰
آلوم	۵/۵	۶	۱۰۰	۳۴	۸۵
کلرور کلسیم	۵/۳	۵/۵	۸۰	۴۳	۸۴

روغن

متوسط روغن موجود در پساب ، ۱۸۹میلی‌گرم در لیتر بود که بعد از شناورسازی به ۹۹ میلی‌گرم در لیتر می‌رسد و درصد خذفی ۴۸٪ را نشان می‌داد ، و این نشان می‌دهد که روغن بیشتر به صورت امولسیون در فاضلاب صنعتی وجود دارد لذا بعد از عمل انعقاد با مواد منعقد کننده و همراه با شناورسازی میزان روغن به حدود ۱۳ میلی‌گرم در لیتر می‌رسد که درصد حذف آن حدود ۹۳٪ می‌باشد .

SS (مواد معلق)

متوسط مواد معلق (SS) پساب ، حدود ۲۲۰ میلی‌گرم در لیتر بود که بعد از شناورسازی به حدود ۷۵ میلی‌گرم در لیتر می‌رسید و حذفی حدود ۶۶ درصد را نشان می‌داد بعد از اضافه نمودن مواد منعقد کننده همراه با شناورسازی ، میزان متوسط مواد معلق به حدود ۲۸ میلی‌گرم در لیتر می‌رسید که حذف آن حدود ۸۷درصد می‌باشد نتایج در جدول شماره ۵ نوشته شده است .

بررسی پارامترهای متفرقه در پساب

طبق جدول شماره ۳ میزان سرب ، کادمیوم ، مس ، کلرور و کروم پساب در حد پایین می‌باشد و فقط میزان ازت نیتریت ، ازت نیترات ، ازت آمونیاکی ، فسفر و فسفات قبل و بعد از شناورسازی با هوای محلول بالا می‌باشد و این مقادیر با توجه به مواد مصرفی در فرآیند تولید کارخانه می‌باشد .

جدول شماره ۳ : نتایج آزمایشات کلی پساب سواری‌سازی در ابتدا و انتهای آزمایشات

پارامترهای مورد آزمایش	قبل از پایلوت	بعد از پایلوت
دترجنت (mg/1)	۰/۶	۰/۹۳
کدورت (JTU)	۲۱۰	۵۰
نیتریت (mg/1)	۹۲	۵۱
نیترات (mg/1)	۸۰	۵۲
ازت آمونیاکی (mg/1)	۸/۶	۷/۲
فسفر (mg/1)	۴۸	۳۲
فسفات (mg/1)	۱۴۷	۱۰۰
سرب (mg/1)	۰/۲	۰/۲
کادمیم (mg/1)	۰/۲	۰/۷۰۰
مس (mg/1)	۰/۱۲	۰/۰۴
کروم (mg/1)	۰/۳۱	۰/۰۳
کلرور (mg/1)	۱۲۱	۵۸
Do (mg/1)	۱/۵	۴/۸

بحث و تفسیر و نتیجه‌گیری

بطور کلی با توجه به استانداردهای سازمان حفاظت محیط زیست که در صفحات بعد آمده است پارامترهای اشاره شده فوق شامل روغن ، COD , BOD_5 , SS بعد از شناورسازی با هوای محلول و انعقاد به میزان خیلی زیادی پایین می‌آیند و فقط BOD_5 بطور متوسط ۳۹ میلی‌گرم در لیتر بود که حداکثر میزان مجاز بیشتر بود لازم است پساب مورد تصفیه بیولوژیکی قرار گیرد . متوسط روغن نیز بعد از شناورسازی با هوای محلول و همراه با شکستن امولسیون به ۱۳ میلی‌گرم در لیتر می‌رسد و از حداکثر مجاز روغن استاندارد محیط زیست به میزان جزئی بیشتر است و این می‌تواند ناشی از دو علت ذیل باشد :

۱ـ فشار کم هوای محلول در شناورسازی (حداکثر ۲/۵ اتمسفر)

۲ـ درصد بالای امولسیون روغنی

جدول شماره ۴ : میانگین نتایج حاصل از آزمایش نمونه‌ها

پارامترهای مورد آزمایش	قبل از پایلوت DAF Mg/1	بعد از پایلوت DAF Mg/1	همراه با مواد منعقد کننده Mg/1	درصد حذف بعد از پایلوت	درصد حذف همراه با مواد منعقد کننده
pH	۶/۲	—	۷		
COD	۵۲۱/۲	۲۴۶/۵	۴۹/۲	۴۹	۹۱
BOD_5	۱۷۸/۴	۸۸/۹	۳۹/۳	۵۰	۷۸
روغن و گریس	۱۸۸/۶	۹۸/۸	۱۳	۴۸	۹۳
کل جامدات	۱۳۴۶/۵	۹۰۹/۶	۱۳۵/۲	۳۲	۹۰
مواد معلق	۲۱۹/۹	۷۵	۲۷/۸	۶۶	۸۷
مواد معلق فرار	۱۲۰/۵	۵۳	۱۶/۸	۵۶	۸۶
مواد معلق معدنی (ثابت)	۹۹/۴	۲۲	۱۱	۷۸	۸۹

جدول شماره ۵ : استانداردهای ایران در مورد استفاده مجدد از فاضلاب در کشاورزی

حداکثر میزان مجاز آلوده کننده در فاضلابهای صنعتی (میلی‌گرم در لیتر)

منبع : سازمان حفاظت محیط زیست ، مرداد ۱۳۵۵ (۲)

مواد آلوده کننده	تخلیه به آبهای سطحی	جهت مصارف کشاورزی و آبیاری	تخلیه به آبهای زیرزمینی (چاه)
آلومینیم	۵	۵	۵
ارسنیک	۰/۱	۰/۱	۰/۱
باریم	۲	۱	۱
بریلیوم	۰/۱	۰/۱	۰/۱
BOD_5	۲۰	۱۰۰	۲۰
برم	۲	۱	۱
کادمیوم	۱	۰/۰۱	۰/۱
کلسیم	۷۵	—	—
COD	۵۰	۲۰۰	۵۰
کلر آزاد	۱	۰/۲	۱
کلرور	حاکثر ۲۵۰	—	—
کروم ۶ ظرفیتی	۱	۱	۱
کروم ۳ ظرفیتی	۱	۱	۱
کبالت	۱	۱	۱
رنگ	نباید هیچ اثر مرئی داشته باشد	۷۵ واحد رنگ	۷۵ واحد رنگ
مس	۱	۰/۲	۱
سیانید	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۲
دترجنت (ABS)	۱/۵	۰/۵	۰/۵
اکسیژن محلول (DO)	۲	۲	۲

تبصره :

استاندارد مقدار مواد جامد در پسابها برای ایران عبارتند از :

۱ـ پسابهای صنعتی : جهت مصارف آبیاری ، کشاورزی و فضای سبز نباید حاوی لجن ، مواد جامد شناور بزرگتر از ۰/۸ میلی‌متر و ترکیبات روغنی قابل رویت باشد .

۲ـ پسابهای صنعتی جهت تخلیه به آبهای سطحی و زیرزمینی ، باید عاری از لجن ، مواد جامد شناور و ترکیبات روغنی مریی باشد .

منابع

۱ـ قاسمی ، م « گزارش علمی فنی طرح سیستم تصفیه‌خانه مرکزی فاضلابهای صنعتی کارخانجات صنعتی شرکت ایران خودرو » اداره کل مهندسی طراحی ، مهرماه ۱۳۶۹

۲ـ سازمان حفاظت محیط زیست ، ۱۳۷۰ مراجعه شخصی

3 . Batstonc , R.Smith .J.E: and Wilson.D." The safe disposal of Hazardous wastes " The special neede and problems of developing countries . Volume I,II,III, 1989 .

4. Patterson , J.W : Industrial wastewater treatment Technology . 1985 .

5. Standard Methods for the examination of water and wastewater . 1985 .

6. Vernick , A.S. and E.C walker : " Handbook of wastewater treatment processes " Newyork Basel , 1981 .